

Per-Olov Zennström

Från Marx till Lenin

Utg. av Arbetarkultur 1970

P-O Zennström (1920-1977) var kulturjournalist (under många år kulturredaktör i svenska kommunistpartiets dagstidning *Ny Dag*), konstnär och översättare, med specialintresse för marxistisk teori, i synnerhet i inriktning mot konst och litteratur. – *Red*

Förord

Med anledning av 100-årsdagen av Lenins – Vladimir Iljitj Uljanov – födelse har studiekommittén i Vänsterpartiet kommunisterna gett ut denna lilla skrift som en summarisk orientering i Lenins väldiga verk. Det är givet att endast några grunddrag i detta har kunnat belysas på det fåtal sidor som en elementär studiehandledning kan omfatta.

Vi har valt att inledningsvis återge ett par av Lenins egna uppsatser om Marx och marxismen¹, inte bara för att lämna den nödvändiga historiska bakgrunden till Lenins vidareutveckling av arbetarrörelsens vetenskapliga teori, utan också för att låta Lenins socialistiska uppfattning och världsåskådning komma till uttryck med hans egna ord, i hans egen kongeniala sammanfattning.

I det sista avsnittet i skriften, ”Lenins aktualitet”, har tyngdpunkten lagts på Lenins anvisningar för strategin och taktiken – vars obestridde mästare han var – med tanke på hans lärdomar inte minst för den diskussion i viktiga teoretiska och praktiska frågor som pågår inom den svenska arbetarrörelsen, bland svenska socialister. Detta avsnitt bygger främst på citat ur Lenins egna verk, som till stor del måste sökas i en 40-bandsupplaga vilken inte översatts till svenska, däremot till tyska *W.I. Lenin, Werke*, Dietz Verlag, Berlin 1961-1965), och till vilken notisiffrorna konsekvent hänför sig. Sammanställningen av och kommentarerna till Lenins egna uttalanden bygger till stor del på Franz Mareks arbete ”Was Lenin wirklich sagte” (Wien 1969) [sv.övers. [Vad Lenin verkligen sagt](#), 1972], och har till någon del även vägletts av Georg Lukàcs skrift [Lenins tankevärld](#) (sv. övers. Stockholm, 1970) och av Henri Lefebvres ”La pensée de Lénine” (Paris 1957) [sv. övers. [Lenins tänkande](#), 1970]. De svenska litteraturhänvisningarna hänför sig till en fyra-bandsupplaga av Lenins skrifter som översatts och utgetts i Moskva år 1956.²

För VPK:s studiekommitté
Per-Olov Zennström

Noterna hänvisar till *W. I. Lenin Werke*, Dietz Verlag, Berlin 1961-1965:

Se även [Texter av Per-Olov Zennström](#) på marxistarkivet. *Red*

---

¹ Den Lenin-uppsats Zennström syftar på är ”Marxismens tre källor och tre beståndsdelar”. Den återges inte nedan, men den finns på marxistarkivet, se [Marxismens tre källor och tre beståndsdelar](#)– *Red*

² Se även lätipisen som tillfogats allra sist nedan. Där kompletterats Zennströms tips ovan. – *Red*

Lenins aktualitet notiser till 100-årsminnet

Redan i en uppsats kallad ”Vårt program” – skriven 1898, samma år som Rysslands socialdemokratiska parti grundades – klargjorde Lenin att en skapande tolkning av marxismen måste grunda sig på enhet mellan teori och praxis, mellan verklighet och kampparoller, mellan lagbundenhet och subjektiv vilja. Han skrev också:

Vi betraktar inte Marx teori som något avslutat och oantastligt. Vi är tvärtom övertygade om att den blott lagt grundvalen för vetenskapen, som socialisterna måste vidareutveckla i alla riktningar, om de inte skall släpa efter livet. Vi är av den mening att det för de ryska socialisterna är särskilt nödvändigt att självständigt vidareutveckla Marx teori, eftersom denna teori givetvis ger de allmänna riktningssatserna, som i enskildheter måste utnyttjas annorlunda i England än i Frankrike, i Frankrike annorlunda än i Tyskland och i Tyskland annorlunda än i Ryssland.¹

Det politiska medvetandet

I sitt banbrytande arbete ”Vad bör göras?” (1902) vidareutvecklade Lenin sin uppfattning om *teorins betydelse* i förhållande till massornas spontana rörelse. Det politiska medvetandet framgår inte automatiskt ur de ekonomiska striderna. Inom arbetarklassen dominerar den borgerliga ideologin, därför att den är äldre än den socialistiska och förfogar över ojämförligt mycket större utbredningsmedel. Revolutionärerna får inte förlita sig på massornas spontana rörelse. De måste utveckla massornas politiska medvetande genom en analys av samhällslivets alla sidor, övertyga dem om den revolutionära aktivitetens nödvändighet inte på grundval av de ekonomiska dagsfrågorna, utan genom att avslöja reaktionen *politiskt*. I samma arbete betonade Lenin *organisationens* avgörande betydelse: ”Ge oss en organisation av revolutionärer, och vi kommer att lyfta Ryssland ur dörrhakarna”.² Han vände sig också mot de västeuropeiska socialdemokrater som hävdade att arbetarklassen ännu inte var ”mogen” för socialismen. Den ”nödvändiga kulturnivån” måste skapas på den revolutionära kampens väg. Rysslands folk skulle också kunna inhämta de västeuropeiska folkens försprång på denna väg, och sedan på grundval av arbetar- och bondemakten gå vidare. Han pekade dessutom på de särskilda förutsättningarna för revolutionen i Asien:

Det faller inte ens i drömmen våra europeiska småborgare in att de fortsatta revolutionerna i Österns länder, som är ojämförligt mycket rikare på befolkning och kännetecknas av ojämförligt större mångfald av sociala förhållanden, utan tvivel kommer att uppvisa ännu fler säregenheter än den ryska revolutionen.³

Partiet

På den andra partikongressen 1903 bekämpade Lenin och hans anhängare (bolsjevikerna) de lösliga organisationsidéer som förkunnades av opportunisterna (mensjevikerna) inom partiet. Beträffande medlemskapet präglade Lenin följande formulering: ”Som medlem av Rysslands socialdemokratiska arbetarparti gäller envar, som erkänner dess program och understödjer partiet såväl i materiellt avseende som genom personlig verksamhet i en av partiorganisationerna.”

Lenins omsorg om *partiets organisatoriska och teoretiska enhet* uteslöt inte diskussion inom partiet. Till och med när bolsjevikerna 1921 förbjöd bildande av fraktioner och grupper med egen plattform inom partiet och Kommunistiska internationalen gjorde denna grundsats till en plikt för alla anslutna partier betonade Lenin informationens och

¹ Band 4, sid. 205

² Band 5, sid. 483

³ Band 33, sid. 462

diskussionens betydelse:

Det är nödvändigt att alla partimedlemmar helt kallblodigt och mycket omsorgsfullt studerar för det första meningsskiljaktigheternas art och för det andra kampens utveckling i partiet. Såväl det ena som det andra är av behovet påkallat, eftersom meningsskiljaktigheternas art utvecklas, klarnar och konkretiseras (och oftast även modifieras) under loppet av kampen, som i de skilda etapper den genomlöper aldrig uppvisar samma sammansättning och antal av de kämpande, inte samma positioner i kampen osv. Man måste noga studera det ena såväl som det andra och härvid obetingat fordra noggranna, tryckta dokument för prövning från alla sidor.⁴

Borgerlig och socialistisk revolution

Marx och Engels ansåg på 1880-talet att Ryssland befann sig i spetsen för den revolutionära aktionen i Europa därför att detta land stod inför en borgerligt demokratisk revolution. Inom ramen för dessa förhoppningar drog Lenin efter revolutionens utbrott 1905 slutsatsen att en konsekvent borgerlig revolution i Ryssland endast kunde genomföras *under proletariats ledning*. Den borgerliga revolutionen är fördelaktig och nödvändig för proletariatet, men för att den skall bli så konsekvent och fullständig som möjligt måste proletariatet leda den. Den borgerliga revolutionen är i viss mening fördelaktigare för proletariatet än för bourgeoisin:

För bourgeoisin är det fördelaktigt att gentemot proletariatet stödja sig på några rester från den gamla tiden, exempelvis på monarkin, på den stående hären och liknande. För bourgeoisin är det fördelaktigt att den borgerliga revolutionen inte sopar undan alla rester från den gamla tiden, utan att några av dem får bestå, att denna revolution alltså inte blir helt konsekvent, inte går till slut, inte blir bestämd och skoningslös.⁵

Med den nuvarande revolutionens fullständiga seger kommer den demokratiska omvälvningen att ha slutförts och den avgörande kampen för den socialistiska omvälvningen att börja. Med förverkligandet av de nuvarande böndernas krav, reaktionens fullständiga krossande och den demokratiska republikens erövring kommer bourgeoisin och till och med småbourgeoisin helt att upphöra att vara revolutionär och kommer proletariatets verkliga kamp för socialismen att börja. Ju fullständigare den demokratiska omvälvningen blir, desto snabbare, bredare, renare och mera avgörande kommer denna nya kamp att utveckla sig.⁶

Denna revolution skulle också bli *en fyrbåk för den proletära revolutionen i väst*. När tsaren den 17 oktober 1905 utlovade en demokratisk författning kommenterade Lenin denna "revolutionens första seger" med orden:

"Ni står inte ensamma, arbetare och bönder i hela Ryssland. Och när ni lyckas att störta, slå ner och förinta tyrannerna i livegenskapens, polisens, godsägarnas och tsarens Ryssland, då blir er seger en signal till kamp mot kapitalets tyranni i hela världen, till kamp för den fullständiga, inte bara politiska, utan också ekonomiska befrielsen av de arbetande, till kamp för mänsklighetens förlösning från elände och för socialismens förverkligande."⁷

Det var och förblev med denna vision som Lenin nygestaltade Marx modell för revolutionen.

Imperialismen

Lenins taktik för revolutionen fick sin teoretiska grundval och sitt rättfärdigande genom "Imperialismen som kapitalismens högsta stadium" (1916), vari Lenin stödde sig på arbeten av den engelske ekonomen Hobson ("Imperialismen", 1902) och "austro-marxisten" Hilferding ("Finanskapitalet", 1910) men vari analysen leder till helt nya strategiska och taktiska slutsatser, som höjer den marxistiska revolutionsteorin till en ny

⁴ Band 32, sid. 27

⁵ Band 9, sid. 37

⁶ Band 9, sid. 121

⁷ Band 9, sid. 437

nivå. Utgångspunkten var produktionens koncentrationsprocess, som redan Marx och Engels analyserat, den fria kapitalistiska konkurrensens förvandling till *monopolkapital*, bankkapitalets sammansmältning med industrikapitalet, kapitalexporten (till skillnad från varuexporten) till andra länder, de kapitalexporterande monopolens uppdelning av världen sinsemellan och deras kamp om inflytelsesfärer och kolonier, som slutligen leder till krig för en nyuppdelning av världen. En av Lenins viktigaste teser i detta sammanhang är att på samma sätt som de enskilda företagen utvecklar sig också enskilda industrigrenar och enskilda länder *olikmässigt*. En av de viktigaste konsekvenserna av "Imperialismen" var att de revolutionära perspektiven – till skillnad från Marx' och Engels' – nu inte koncentrerades till de utvecklade kapitalistiska länderna, utan omfattade hela världen. En annan konsekvens formulerades i "Om parollen Europas förenta stater" (augusti 1915):

Den ekonomiska och politiska utvecklingens olikmässighet är en obetingad lag för kapitalismen. Härav följer att socialismens seger är möjlig närmast i ett fåtal kapitalistiska länder eller till och med i ett enskilt land.⁸

Lenin uttryckte ännu i juli 1919 sin tillförsikt om att den ryska revolutionen skulle medföra den proletära världsrevolutionen, men sedan inte bara den tyska revolutionen, utan också rådsrepubliken i Ungern slagits ner konstaterade han: "Vi har själva fått erfara att revolutionens utveckling i de framskridna länderna visat sig vara mycket långsammare, mycket svårare, mycket mer komplicerad."⁹

Den nationella frågan

Revolutionens perspektiv i Ryssland krävde en analys av den nationella frågan, ett klargörande av vilket öde som de av storryssarna undertryckta nationerna skulle gå till mötes. Det var ingen självklarhet på den tiden som Lenin uttryckte när han fastslog att ingen nation och inget språk fick ha några privilegier. Han avvisade "austro-marxisternas" (en teoretisk riktning inom den österrikiska arbetarrörelsen, företrädd av bl. a. Otto Bauer) paroll om kulturell–nationell autonomi och bekände sig till *nationernas självbestämmanderätt, ända till rätt till avskiljande*. Lika lite som rätten till skilsmässa betyder plikt till skilsmässa förutsätter emellertid rätten till självbestämmande plikt till avskiljande. Men just socialisterna i de undertryckta nationerna måste fordra denna rätt för att förhindra att arbetarklassen infiltreras av borgerlig nationalism och chauvinism.

Lenin avvisade vidare uppfattningen att i imperialismens tidsålder skulle inte nationella krig vara möjliga, utan endast proletariats inbördeskrig mot den kapitalistiska exploateringen:

Nationella krig förda av kolonierna och halvkolonierna är i imperialismens epok inte bara troliga, utan oundvikliga. I kolonierna och halvkolonierna (Kina, Turkiet, Persien) lever närmare 1 miljard människor, det vill säga över hälften av jordens hela befolkning. De nationella befrielseströrelserna är här antingen mycket starka, eller också växer de och mognar fram. Varje krig är politikens fortsättning med andra medel. Fortsättningen av den nationella befrielsepolitik i kolonierna blir med nödvändighet koloniernas krig mot imperialismen.¹⁰

Nationella krig mot imperialistiska makter är inte bara möjliga och sannolika, de är oundvikliga, de är progressiva och revolutionära.¹¹

Det var i detta sammanhang – i samband med mer eller mindre medvetna befolknings-skiktets upprors- eller motståndsrörelser mot skilda företeelser i kapitalismen – som Lenin förklarade: "Den som väntar sig en 'ren' revolution kommer aldrig att uppleva den. Han är

⁸ Band 21, sid. 345

⁹ Band 30, sid. 196

¹⁰ Band 22, sid. 315

¹¹ Band 22, sid. 318

revolutionär endast till frasen, men förstår inte den verkliga revolutionen.”¹²

Revolutionen i Asien

I sitt sista arbete före sin död – den 21 januari 1924 – ställde Lenin frågan huruvida sovjetstaten skulle kunna hålla ut tills de västeuropeiska länderna övergått till socialismen. Han konstaterade att denna utveckling gick långsammare än väntat och riktade i stället uppmärksamheten på Asien:

Kampens utgång hänger i sista hand på att Ryssland, Indien, Kina och alla andra utgör det överväldigande flertalet av jordens befolkning. Just detta flertal av befolkningen kommer också att ... med ovanlig snabbhet dras in i kampen för sin befrielse, så att det i den meningen inte kan råda det ringaste tvivel om hur det slutgiltiga avgörandet i världsmåttstock kommer att utfalla. I den meningen är socialismens slutgiltiga seger fullständigt och obetingat säkrad.¹³

Insikten om den särskilda betydelsen av de revolutionära möjligheterna i de koloniala och halvkoloniala länderna växte inte minst fram ur Lenins övertygelse om att varje folk skulle beträda vägen till socialismen ”på sitt eget sätt”, att man måste respektera mångfalden av vägar till socialismen och de ”konkreta särigheter” som ”denna kamp antar och måste anta i varje enskilt land beroende på egenarten i dess ekonomi, politik och kultur, dess nationella sammansättning (Irland osv.), dess kolonier, dess religiösa sammansättning och så vidare”.¹⁴

Statens bortdöende

Medan Marx och Engels ännu i fråga om England, eventuellt också Holland och Frankrike, förutsåg möjligheten av en fredlig revolution och begränsade den våldsamma revolutionens oundviklighet till kontinenten, så gällde enligt Lenin – på grund av den förtryckande apparatens ansvällning under imperialismen – inte längre detta undantag. Den borgerliga staten måste efter maktövertagandet ersättas med organ för vilka Paris-kommunen 1871 lämnat mönstret: inte parlamentariska, utan arbetande församlingar, ”i vilka bedömningens och rådslagens frihet inte urartar i bedrägeri, för parlamentarikerna måste själva arbeta, själva genomföra sina lagar, själva kontrollera resultaten av deras genomförande, själva omedelbart bära ansvaret inför sina väljare”.¹⁵

Lenin förutsatte liksom Marx och Engels att den nya staten efter den socialistiska revolutionen alltmer skulle förlora sina undertryckande funktioner, att den skulle börja dö bort, i och med att förutsättningarna skapats för att alla skulle kunna delta i statens ledning:

Alltifrån den tidpunkt då samhällets alla medlemmar eller åtminstone deras stora flertal själva lärt att regera staten, själva tagit regerandet av staten i sina händer, 'fått i gång' kontrollen över det försvinnande fåtalet kapitalister, över herrarna, som skulle vilja bevara de kapitalistiska manéren, och över arbetarna, som demoraliserats djupt genom kapitalismen – från denna tidpunkt börjar nödvändigheten av varje regerande att över huvud taget försvinna. Ju fullständigare demokratin är, desto närmare är den tidpunkt då den blir överflödigt. Ju mera demokratisk den 'stat' är som består av de väpnade arbetarna och 'redan inte längre är någon stat i egentlig mening', desto snabbare börjar denna stat att dö bort.¹⁶

Staten och revolutionen

Lenins arbete ”Staten och revolutionen” är till stor del en koncentrerad framställning av Marx' statslära, men med ett av den specifika ryska revolutionära situationen betingat

¹² Band 22, sid. 363

¹³ Band 33, sid. 488

¹⁴ Band 31, sid. 78

¹⁵ Band 25, sid. 397

¹⁶ Band 25, sid. 488

urval av citat, som framställer staten endast *som förtryckande apparat*. Han förbigår exempelvis att Engels under sina sista levnadsår betecknade den allmänna rösträtten som ett verktyg för massornas befrielse. Lenin hävdade uppfattningen att den borgerliga staten måste krossas och ersättas av en ny stat, men det finns även i "Staten och revolutionen" betydelsefulla reservationer som visar att inte hela statsapparaten måste "krossas", utan att den delvis kan övertas och förnyas. I själva verket var det också den verkställande makten, polisen och arméapparaten som sönderbröts av den ryska revolutionen, och Lenin hade anledning att beklaga att den tsaristiska byråkratin inte jagats bort. I sitt brev till den 12:e partikongressen i december 1922, som brukar betecknas som "Lenins testamente", konstaterade han "att vi i grund övertagit tsarens och bourgeoisins gamla apparat", en apparat, "som i själva verket är oss alltigenom främmande och utgör en borgerligt-tsaristisk blandning".¹⁷ Det var på grund av landets efterblivenhet och dess ödeläggelse genom krig och interventionskrig som den nya statsmakten, upprättad under Lenins ledning, inte förmådde frigöra sig från den gamla byråkratins börda.

Maktövertagandet

Man bör vidare minnas att sovjeterna från början inte bara var direkta maktorgan, utan också organ för en *direkt producentdemokrati*. Lenin förordade och genomdrev å andra sidan nationaliseringar och statliga kontrollåtgärder som byggde på *statskapitalismen* som materiell möjlighet för övergången till socialismen. Även Lenins uppfattning av revolutionens vägar och statsapparatsens krossande visar sig mer differentierad i andra arbeten än "Staten och revolutionen". Efter februarirevolutionen 1917 förordade han *en fredlig väg* för sovjeternas maktövertagande, som den mest smärtfria, för vilken man måste kämpa med all energi.¹⁸ Denna fredliga möjlighet ansåg han ännu öppen den 9 oktober, då han i "Revolutionens uppgifter" förutsatte att sovjeternas majoritet kunde komma överens om ett konkret program och hela makten övergå till dem utan väpnad kamp. Förutsättningarna för en framgångsrik *resning* angav han i "Marxism och resning" på följande sätt:

"För att bli framgångsrik får resningen stödja sig inte på en sammansvärjning, inte på ett parti, utan den måste stödja sig på den mest progressiva klassen. Detta för det första. Resningen måste stödja sig på folkets revolutionära uppsving. Detta för det andra. Resningen måste stödja sig på en sådan vändpunkt i den framväxande revolutionens historia, då aktiviteten i folkets främsta led är som störst, då vacklan i fiendens led och bland revolutionens svaga, halvhjärtade och obeslutsamma vänner är som starkast. Detta för det tredje. Genom dessa tre betingelser skiljer sig marxismen i behandlingen av frågan om resningen från blanquismen."¹⁹

Av intresse för den fortsatta historiska utvecklingen är att Lenin 1920, på Kommunistiska internationals andra kongress, ansåg en fredlig avlösning av den kapitalistiska ordningen som teoretiskt möjligt, om exempelvis arbetarna redan segrat i nio avgörande kapitalistiska länder och kapitalisterna i ett tionde land insåg meningslösheten i att bjuda motstånd: "Det är alltigenom tänkbart, att under de omständigheter jag nämnt kapitalisterna i det tionde landet, i ett av de minsta och 'fredliga' länderna lämnar ett sådant erbjudande."²⁰

Proletariatets diktatur

Lenin fasthöll obevekligt vid Marx' formulering om proletariatets diktatur som formen för statsmakten under socialismen. Det var nödvändigt med en revolutionär diktatur, utövad

¹⁷ Band 29, sid. 583 samt band 23, sid. 92

¹⁸ Band 23, sid. 188

¹⁹ Band 26, sid. 4

²⁰ Band 30, sid. 352

av demokratin, med det revolutionära proletariatet i spetsen.²¹ I denna formulering förenas två sidor av proletariatets diktatur: en diktatur över den slagna klassen av exploatörer och en demokrati för det arbetande folket som ständigt utvidgas, tills staten dör bort. Erfarenheterna efter oktoberrevolutionen visade emellertid att dessa två sidor av proletariatets diktatur inte alls bildar någon motsättningslös enhet. Under utvecklingens gång och till följd av de aktuella, praktiska kraven betonade Lenin alltmer den positiva sidan av proletariatets diktatur, nämligen *demokratin för de arbetande och deras aktiva deltagande i ledningen av staten*. I samma utsträckning som huvuduppgiften för den nya staten blev – inte längre att militärt undertrycka klassfienden, utan att skola de arbetande, dra in dem i förvaltningen, i kontrollen över produktionen, i säkrande av arbetsdisciplinen blev det på många områden nödvändigt att i kampen mot slentrian och sabotage tilldela enskilda ledare *personliga diktatoriska fullmakter*. Var denna obegränsade fullmakt för enskilda personer förenlig med demokratis utvidgning? Lenin svarade ja. Han såg ”ingen principiell motsättning mellan den sovjetiska (det vill säga socialistiska) demokratismen och utnyttjande av enskilda personers diktatoriska makt. Den proletära diktaturen skiljer sig från den borgerliga därigenom att för det första dess slag riktar sig mot den exploaterande minoriteten i den exploaterade majoritetens intresse och vidare därigenom att den – även genom enskilda personer – förverkligas inte bara av massorna av arbetande och exploaterade, utan också av organisationer, som är så uppbyggda att de väcker och höjer just dessa massor till historiskt skapande (sovjetorganisationerna hör till detta slag av organisationen).”²²

Kamp mot byråkratin

Denna *demokratis och diktaturens dubbelhet* skapade dock ett spänningsfält som påverkade den unga sovjetstatens utveckling. Att å ena sidan genomföra arbetarkontroll, å den andra ge enskilda ledare diktatoriska fullmakter ledde till problem som växte alltmer och under 30-talet tog sig uttryck i en allt mer monopoliserad personlig diktatur, i Stalins tyranni och allt grövre brott mot den socialistiska demokratin. Den *byråkratiska maktapparat* som var ett instrument för denna personliga diktatur var emellertid en fiende som Lenin tidigt riktade uppmärksamheten på. Våren 1919 skrev han:

Men kampen mot byråkratismen är långt ifrån slut hos oss. Byråkratin försöker återvinna en del av sina förlorade positioner genom att dels utnyttja de breda massornas bristfälliga kulturnivå, dels den nästan övermänskliga kraftanspänningen av de mest utvecklade skikten bland städernas arbetare ... Därför är det för det fortsatta socialistiska uppbyggets framgång obetingat nödvändigt att fortsätta kampen mot byråkratismen.

Arbetet i denna riktning, som är oskiljaktigt från lösningen av sovjetmaktens historiska huvuduppgift, övergången till statens fullständiga upphävande, måste bestå däri att för det första varje medlem av en sovjet obetingat övertar ett bestämt arbete inom statsförvaltningen, för det andra att detta arbete växlar, så att det omfattar hela kretsen av uppgifter inom den statliga förvaltningen och för det tredje en rad allmänna och försiktigt utvalda, men orubbligt genomförda åtgärder för att dra in hela den arbetande befolkningen utan undantag i självständigt deltagande i förvaltningen av staten.²³

Ett klassförbund

Proletariatets diktatur förutsätter vidare att bönderna och mellanskikten vinnes som bundsförvanter:

Proletariatets diktatur är en särskild form av klassförbundet mellan proletariatet, de arbetandes avantgarde och de talrika icke-proletära skikten av arbetande (småborgare, mindre

²¹ Band 25, sid. 424

²² Band 27, sid. 259

²³ Band 29, sid. 93

egendomsägare, bönder, intellektuella osv.), ett förbund mot kapitalet, ett förbund för att rest-löst störta kapitalet, slutgiltigt slå ner bourgeoisins motstånd och dess restaurationsförsök, ett förbund för att en gång för alla upprätta och befästa socialismen.²⁴

I maj 1919 överflyttade han i fråga om proletariats diktatur tonvikten klart till dess uppbyggande funktion:

Men inte i våldet enbart och inte huvudsakligen i våldet består den proletära diktaturens väsen. Dess kärna består i organisationen och disciplinen bland de mest progressiva delarna av de arbetande, deras avantgarde, deras enda ledare, proletariatet.²⁵

Proletariatets diktatur syftar till klassernas avskaffande. Först måste man störta godsägarna och kapitalisterna. Men det finns en annan och ”mycket svårare” uppgift:

För att avskaffa klasserna måste man för det andra upphäva skillnaden mellan arbetare och bönder, måste man göra alla till arbetande. Det kan inte ske med ens. Det är en ojämförligt mycket svårare och med nödvändighet mera långvarig uppgift.²⁶

Socialistisk skolning

Den *varuproducerande småproduktionen* är ett av huvudhindren för klassernas avskaffande: I ”Radikalismen – kommunismens barnsjukdom” – heter det:

”Småproduktionen utbildar oavbrutet, dagligen, stundligen, elementärt och i masskala kapitalism och bourgeoisi.”²⁷ Ett annat huvudhinder är de gamla vanornas makt:

Proletariatets diktatur är en seg kamp, en blodig och oblodig, våldsamt och fredlig, militär och ekonomisk, pedagogisk och administrativ kamp mot det gamla samhällets makter och traditioner. Vanans makt hos miljoner och åter miljoner är den mest fruktansvärda makt. Utan ett stålsatt och i kampen härdat parti, utan ett parti som åtnjuter förtroende hos alla i den givna klassen som är ärliga, utan ett parti som förstår att lyssna till stämningarna bland massorna och påverka dem, är det omöjligt att med framgång föra denna kamp.²⁸

Men inte bara partiet, utan också en annan form av arbetarklassens organisation, *fackföreningarna*, skulle enligt Lenin spela en avgörande roll i proletariatets diktatur. I polemik mot Trotskij underströk han särskilt deras betydelse som *demokratisk skolningsorganisation*:

Å ena sidan är fackföreningarna, som omfattar industriarbetarna i deras helhet och drar in dem i organisationens led, en organisation av den maktavande, härskande, regerande klassen, den klass som förverkligar diktaturen, den klass som utövar det statliga tvånget. Men den är ingen statlig organisation, ingen tvångsorganisation, utan fastmera en skolningsorganisation, en organisation för uppfostran, för skolning, den är en skola, en förvaltningsskola, en skola för ledningen av hushållningen, en kommunismens skola.²⁹

Fackföreningarnas roll är desto större som sovjetstaten – vilket Lenin ständigt erinrar om – är en stat med *byråkratiska utväxter*:

Kampen mot byråkratismen kommer att kräva årtionden. Det är en utomordentligt svår kamp, och den som säger att vi med ett slag skall befria oss från byråkratismen, om vi antar anti-byråkratiska plattformar, är helt enkelt en charlatan, som svarar till vackra ord ... Arbetarna och bönderna vet att de måste lära sig att regera själva, men de förstår mycket väl att det finns byråkratiska utväxter, och den som inte vill undanröja dem tar på sig en stor skuld.³⁰

²⁴ Band 29, sid. 370

²⁵ Band 29, sid. 377

²⁶ Band 29, sid. 96

²⁷ Band 31, sid. 8

²⁸ Band 31, sid. 29

²⁹ Band 32, sid. 2

³⁰ Band 32, sid. 42

Mot byråkratismen måste vi ännu kämpa i långa år ... för att bryta ner byråkratismen krävs hundratals åtgärder, krävs allmän bildning, allmän kultur, allmänt deltagande i arbetar- och bondeinspektionen.³¹

Konsekvent demokrati

Lenin var djupt övertygad om att *socialismen är den högsta formen av demokrati*, den mest konsekventa demokratin. Kampen för mer demokrati var samtidigt en kamp för socialismen. I ”Vad bör göras?” krävde Lenin av de socialistiska revolutionärerna att de skulle gå i spetsen i kampen för demokrati och ägna varje fråga som gällde demokratin den största uppmärksamhet, utan att göra misstaget att tro att de därmed skulle uppge den socialistiska målsättningen. Proletariatet kan inte förbereda sig för socialismen utan en konsekvent kamp för demokratin. I den konkreta frågan om nationell autonomi som demokratisk reform sade han:

Autonomin som reform är principiellt olika friheten till avskiljande som revolutionär åtgärd. Därom råder inget tvivel. Men reformen är som bekant i praxis ofta bara ett steg till revolutionen.³²

Att vara revolutionär innebär inte att vara emot reformer. Tvärtom:

Vi är absolut inte mot kampen för reformer. Vi kan inte ignorera möjligheten att mänskligheten i sämsta fall kommer att genomgå ännu ett andra världskrig, om revolutionen trots de flerfaldiga utbrotten av massornas jäsning och vrede och trots våra strävanden ännu inte föds. Vi är anhängare av ett reformprogram, som också måste riktas mot opportunisterna.³³

Det vore alltigenom oriktigt att anta att vi, i syfte att omedelbart kämpa för revolutionen, måste eller får låta kampen för reformer falla.³⁴

Om man använder orden 'revolutionär demokrati' inte som en schablonartad paradfras, inte som ett konventionellt talesätt, utan tänker igenom deras betydelse, då betyder att 'vara demokrat': att verkligen företräda folkflertalets och inte mindretalets intressen; då heter att vara revolutionär: att med största beslutsamhet och skoningslöshet riva ner allt skadligt och föråldrat.³⁵

Den revolutionära demokratismens kärna är att *organisera folkets kontroll* och att *begränsa storkapitalets makt*:

För att åstadkomma någonting meningsfullt måste man övergå från byråkrati till demokrati, och det på verkligt revolutionärt sätt, det vill säga att man måste förklara oljekungarna och oljeaktieägarna krig, man måste genom dekret fastställa att de för förhållningen av oljeindustrins nationalisering, för hemlighållandet av inkomster eller avräkningar, för sabotage av produktionen och för underlåtande att vidta åtgärder för produktionsstegring kommer att ådömas förmögenhetsindragningar och fängelsestraff. Man måste vädja till arbetarnas och de anställdas initiativ, man måste genast kalla dem samman till rådslag och sammanträden och åt dem överlåta en viss del av vinsten under förutsättningen att en allsidig kontroll införes och produktionen stegas.³⁶

Kompromissen och den revolutionära frasen

Många Lenin-artiklar har rubriken ”Om kompromisser”. Marxisterna är inte principiella motståndare till kompromisser. Man måste kunna förstå och analysera *omständigheterna och de konkreta betingelserna för varje kompromiss*.

Ett verkligt revolutionärt partis uppgift består inte i att proklamera det omöjliga avståendet från varje kompromiss utan att under alla kompromisser, såtillvida som de är oundvikliga, veta att

³¹ Band 32, sid. 54

³² Band 22, sid. 352

³³ Band 23, sid. 80

³⁴ Band 23, sid. 158

³⁵ Band 25, sid. 346

³⁶ Band 25, sid. 346

föbli troget sina principer, sin klass, sin revolutionära uppgift – revolutionens förberedande, folkmassornas förmåga att segra i revolutionen.³⁷

I sin uppgörelse med vänsterradikalismen, med sekterismen, fördömde Lenin särskilt bruket av *den revolutionära frasen*:

Den revolutionära frasen framträder oftast som en sjukdom hos de revolutionära partierna när dessa partier direkt eller indirekt etablerar förening och förbindelse mellan proletära och småborgerliga element och när de revolutionära händelsernas gång får skarpa och snabba vändningar. Den revolutionära frasen består i upprepandet av revolutionära paroller utan hänsynstagande till de objektiva omständigheterna under varje vändning i händelseutvecklingen och sakernas aktuella läge, just så som de kan noteras. Underbara, hänförande, berusande paroller, för vilka det saknas verklig jordmån – det är den revolutionära frasens karaktär.³⁸

Mot parollen om ett ”revolutionärt krig” i stället för en ”neslig fred”, som en del ”revolutionärer” ställde för oktoberrevolutionen, vid det andra världskrigets slut, ställde Lenin konkreta fakta, arméns faktiska sönderfall, den unga statens kritiska läge och massornas fredslängtan:

Det gäller att bekämpa den revolutionära frasen, man måste bekämpa den, man måste obetingat bekämpa den, så att man inte en gång om oss uttalar den bittra sanningen: 'Den revolutionära frasen om det revolutionära kriget har tillintetgjort revolutionen'.³⁹

Lenin ställde frågan: ”Får en anhängare av den proletära revolutionen ingå kompromisser med kapitalister eller med klassen av kapitalister?” Han besvarade den sålunda:

I själva verket vore ett negativt svar på denna allmänna fråga uppenbart nonsens. Naturligtvis kan en anhängare av den proletära revolutionen ingå kompromisser eller sluta avtal med kapitalister. Allt är beroende av om vad för avtal det handlar om och under vilka omständigheter det ingås. Däri och endast däri kan och måste man söka skillnaden mellan en överenskommelse som är rättfärdigad från den proletära revolutionens ståndpunkt och en (från samma ståndpunkt) förrädisk överenskommelse ...⁴⁰

Arbeta där massorna är

Lenin skrev sin bok ”Radikalismen! – kommunismens barnsjukdom” bl. a. för att förmedla några av bolsjevikernas erfarenheter till de nygrundade broderpartierna, som 1920-1921 var invecklade i häftiga diskussioner om den revolutionära *strategin och taktiken*. Han framhöll att disciplinen inom den revolutionära arbetarrörelsen måste tryggas genom tre faktorer:

För det första genom det proletära avantgardets klassmedvetenhet och dess hängivenhet för revolutionen, genom dess uthållighet, självuppoftning och heroism. För det andra genom dess förmåga att förbinda sig med de bredaste massor av arbetande, i första hand med de proletära, men också med de icke-proletära arbetande massorna, dess förmåga att närma sig dem, ja, om man så vill, att i viss utsträckning sammansmälta med dem. För det tredje genom riktigheten i den politiska ledning som förverkligas av detta avantgarde, genom riktigheten av dess politiska strategi och taktik, under förutsättningen att de bredaste massorna genom egna erfarenheter övertygar sig om dess riktighet.⁴¹

Det revolutionära partiet måste inte bara kunna gå till offensiv, utan också veta att disciplinerat dra sig tillbaka när detta är nödvändigt, utan att bry sig om de revolutionära fraserna:

Det har bolsjevikerna lyckats med bara därför att de skoningslöst avslöjat och jagat bort frasrevolutionärerna, som inte ville begripa att man måste genomföra återtagget, att man

³⁷ Band 25, sid. 313

³⁸ Band 27, sid. 1

³⁹ Band 27, sid. 11

⁴⁰ Band 30, sid. 484

⁴¹ Band 31, sid. 9

obetingat måste lära att arbeta legalt i de mest reaktionära parlament, i de mest reaktionära fackföreningar, kooperativer, försäkringskassor och liknande organisationer.⁴²

Det politiska arbetet måste tålmodigt utföras där massorna finns, i deras organisationer:

Vill man hjälpa massorna och förvärva 'massornas' sympatier, bevågenhet och stöd ... måste man obetingat arbeta där massorna finns. Man måste bringa alla slags offer och kunna övervinna de största hinder för att systematiskt, hårdnackat, ståndaktigt och tålmodigt driva propaganda och agitation i alla – även de mest reaktionära – inrättningar, föreningar och förbund i vilka det finns proletära eller halvproletära massor. Fackföreningarna och arbetarkooperativen (dessa åtminstone ibland) är just organisationer som omfattar massorna.⁴³

Avantgardet otillräckligt

När tyska, österrikiska och holländska kommunister med hänvisning till sovjeternas bildande hävdade att *parlamentarismen* var en historiskt övervunnen kampform framhöll Lenin den fortsatta betydelsen av arbetet i de borgerliga parlamenten: Det är riktigt att parlamentarismen i världshistorisk skala är utagerad, men det är ”en hårresande teoretisk oriktighet att i den praktiska politiken åberopa sig på den världshistoriska skalan”. Det är klart att för kommunisterna i Tyskland är parlamentarismen ”politiskt utagerad”, men – ”det handlar just om att vi inte betraktar det som är utagerat för oss som utagerat för klassen, för massorna”. Kommunisterna är ”förpliktigade att nyktert pröva den verkliga medvetenhets- och mognadsgraden hos hela klassen (och inte bara dess kommunistiska avantgarde), hos de arbetande massorna i deras helhet (och inte bara dess mest progressiva företrädare)”.⁴⁴

Detsamma gäller i en revolutionär situation:

Man kan inte segra endast med avantgardet. Att bara kasta in avantgardet i den avgörande kampen, så länge som hela klassen, så länge som de breda massorna inte tagit en sådan position att de antingen direkt understödjer avantgardet eller åtminstone iakttar en välvillig neutralitet gentemot det och vägrar att på något sätt understödja dess motståndare, det vore inte bara en dumhet, utan en förbrytelse. För att verkligen hela klassen, för att verkligen de breda massorna av arbetande och av kapitalet förtryckta skall uppnå denna position är enbart propaganda, enbart agitation otillräcklig. Därtill behövs dessa massors egna politiska erfarenheter. Det är en grundläggande lag för alla stora revolutioner ...⁴⁵

Lenin återupptog temat på Kommunistiska internationalens tredje kongress i juni 1921:

För att segra måste man ha massornas sympati. Den absoluta majoriteten är inte alltid nödvändig. Men för att kunna segra och behålla makten krävs inte bara arbetarklassens majoritet – jag använder här termen 'arbetarklass' i västeuropeisk mening och menar således industriproletariatet – utan också flertalet av den exploaterade och arbetande befolkningen på landsbygden.⁴⁶

Sedan Lenins tid har landsbygdsbefolkningens procenttal i hög grad minskat och fortsätter att minska, medan nya mellanskikt, framför allt tjänstemän och intellektuella, tilltagit i betydelse. Det ändrar emellertid inte innebörden i Lenins bestämda anvisning om att majoriteten av de arbetande måste vinnas för det revolutionära partiets politik.

Taktikens konst

Det är inte svårt att vara en revolutionär när revolutionen redan utbrutit, framhöll Lenin och fortsatte:

⁴² Band 31, sid. 12

⁴³ Band 31, sid. 38

⁴⁴ Band 31, sid. 43

⁴⁵ Band 31, sid. 80

⁴⁶ Band 32, sid. 499

Mycket svårare – och mycket värdefullare – är det att man förstår sig på att vara revolutionär när betingelserna för en direkt, öppen, av massorna verkligen förd, verkligt revolutionär kamp ännu inte är för handen; att man förstår att förfäktas revolutionens intressen (propagandistiskt, agitatoriskt, organisatoriskt) i icke-revolutionära, ofta till och med direkt reaktionära institutioner, i en icke-revolutionär situation, bland massor som är oförmögna att genast begripa nödvändigheten av revolutionära aktionsmetoder. Att finna, känna och riktigt bestämma den konkreta vägen eller den särskilda vändpunkt i händelseutvecklingen som leder massorna till den verkliga, avgörande, sista stora revolutionära kampen – det är huvuduppgiften för den nuvarande kommunismen i Västeuropa och Amerika.⁴⁷

Denna uppgift kan endast fyllas under hänsynstagande till de särskilda omständigheterna och skilda förutsättningarna i olika länder och vid olika tidpunkter. Taktikens konst koncentrerar sig på förmågan att i varje situation *inse det avgörande problemet, fastställa den avgörande uppgiften och gripa den avgörande länken i kedjan*. Taktikens konst förutsätter också beredskapen att genomföra nödvändiga vändningar, att kunna på grund av de förändrade omständigheterna *lägga om rodret* och förklara denna vändnings nödvändighet för de ofta överraskade massorna. Ett klassiskt exempel på en sådan vändning är den omkastning av taktiken som bolsjevikerna under Lenins ledning genomförde från februari till juli 1917, då en av bolsjevikerna ledd demonstration slogs ner av den provisoriska regeringens trupper, deras press förbjöds och en rasande kampanj sattes in mot dem. I denna situation förklarade Lenin att parollen ”all makt åt sovjeterna” blivit inaktuell och oriktig:

Denna paroll var riktig under den oåterkalleligt förgångna perioden i vår revolution, låt oss säga från den 27 februari till den 4 juli. Denna paroll har uppenbarligen nu upphört att vara riktig. Har man inte begripit det så kan man heller inte begripa nutidens brännande frågor. Varje enskild paroll måste härledas ur helheten av säregenheterna i ett bestämt politiskt läge.⁴⁸

Parollen ”all makt åt sovjeterna” var nämligen en paroll för revolutionens fredliga utveckling, i den meningen att ingen klass, ingen kraft då kunde motsätta sig eller förhindra maktens övergång till sovjeterna. I och med händelserna den 4 juli hade den fredliga utvecklingsvägen spärrats. Det objektiva läget hade förändrats så att det labila makttillståndet var slut och makten övergått i händerna på kontrarevolutionen. Socialrevolutionärerna och mensjevikerna behärskade sovjeterna, som blivit vanmäktiga och hjälplösa gentemot kontrarevolutionen. Parollen ”all makt åt sovjeterna” skulle under sådana förhållanden innebära ett bedrägeri, ett förräderi mot folket.

En ny etapp, en ny förändring inträffade redan i augusti 1918, i samband med Kornilov-upproret, då socialrevolutionärerna och mensjevikerna åter närmade sig bolsjevikernas ståndpunkt. Det förklarar varför Lenin i den tidigare omnämnda artikeln i september 1917 återkom till revolutionens fredliga orientering, men utan att låta den väpnade resningens alternativ falla. Den förändrade taktiken betingades av de förändrade omständigheterna, av förändringarna i styrkebalansen mellan klasserna, av förändringarna i det objektiva läget och i utvecklingsmöjligheterna.

Orättfärdiga och rättfärdiga krig

I Lenins teori om imperialismen ligger övertygelsen om att kriget är oundvikligt så länge de monopolkapitalistiska grupperna kämpar om en ny uppdelning av världen. Men den förutsatte också kamp mot kriget, det imperialistiska krigets förvandling till ett inbördeskrig för att störta monopolkapitalismen. På Andra internationalens sista kongress i Basel 1912 och vid Zimmerwald-konferensen 1915 utformade Lenin riktlinjerna för proletariats kamp mot kriget, för att *rikta vapnen mot de reaktionära regeringarna* i alla krig-

⁴⁷ Band 31, sid. 83

⁴⁸ Band 25, sid. 181

förande länder. Marxisterna är emellertid *inga pacifister*, som fördömer alla krig och allt våld. Inför Zimmerwald-konferensen skrev Lenin att från pacifisterna

skiljer vi oss genom vår insikt om krigets oåterkalleliga sammanhang med klassernas kamp inom ett land, genom insikten om omöjligheten av att avskaffa krigen utan att avskaffa klasserna och bygga upp socialismen, vidare därigenom att vi helt och fullt erkänner berättigandet, progressiviteten och nödvändigheten av inbördeskrig, det vill säga av den undertryckta klassens krig mot den förtryckande klassen, slavarnas krig mot slavägarna, de livegna böndernas krig mot godsägarna, lönarbetarnas krig mot bourgeoisin. Vi skiljer oss vidare från pacifisterna liksom från anarkisterna därigenom att vi anser det nödvändigt att analysera varje särskilt krig historiskt (från den marxiska dialektiska materialismen). Det har i historien funnits många krig som trots alla fador, grymheter, lidanden och kval – vilka är oundvikligen förknippade med varje krig – varit progressiva, det vill säga att de varit till nytta för mänsklighetens utveckling, då de bidragit till att undergräva särskilt skadliga och reaktionära inrättningar (exempelvis absolutismen eller livegenskapen) och Europas mest barbariska despotvälden. Vi måste därför undersöka det nuvarande krigets historiska säregenheter.⁴⁹

Alla krig kan inte fördömas, det finns också *rättfärdiga krig*:

Om exempelvis i morgon Marocko skulle förklara Frankrike krig, Indien mot England, Persien eller Kina mot Ryssland och så vidare, så skulle det vara 'rättfärdiga krig', 'försvars'-krig, oberoende av vem som angrep först, och varje socialist skulle sympatisera med de undertryckta, avhängiga, icke-likaberättigade staternas seger över förtryckarna, slavägarna, utplundrarna – över 'stormakterna'.⁵⁰

När ett krigs 'sanna väsen' exempelvis är störtande av ett främmande herravälde (som fallet var särskilt i Europa under epoken från 1789 till 1871) så är detta krig rättfärdigt från den undertryckta statens eller den undertryckta nationens sida. När krigets 'sanna väsen' är ett krig för omfördelning av kolonierna, uppdelning av bytet eller erövring av utländskt territorium (och sådant är kriget från 1914 till 1916) då är parollen om fosterlandsförsvar 'rent bedrägeri mot folket'.

Hur skall man nu inse ett krigs 'sanna väsen', hur skall man bestämma det? Kriget är en fortsättning av politiken. Man måste studera politiken före kriget, den politik som lett till krig och som frambringat det. Var politiken imperialistisk, det vill säga försvarade den finanskapitalets intressen, var den en politik för utplundring och undertryckande av kolonier och främmande länder, då är också det krig som framgår ur denna politik ett imperialistiskt krig. Var politiken en politik för nationell befrielse, det vill säga var den ett uttryck för massrörelsen mot det nationella förtrycket, då är också det krig som framgår ur denna politik ett nationellt befrielsekrig.⁵¹

Sovjetstatens fredspolitik

Genom freden i Brest-Litovsk den 3 mars 1918, som Lenin genomdrev mot anhängarna av ett "revolutionärt krig", fick den unga sovjetstaten andrum. I ett svar till den amerikanska tidningen *New York Evening Journal* framhöll Lenin också att den unga sovjetstaten var anhängare av en *principiell fredspolitik*:

Våra planer i Asien?

De är desamma som i Europa: fredlig samlevnad med folken, med arbetarna och bönderna i alla nationer som vaknar till ett nytt liv, till ett liv utan exploatering, utan godsägare, utan kapitalister, utan affärsmän ...

Grundvalarna för fred med Amerika?

⁴⁹ Band 21, sid. 299

⁵⁰ Band 21, sid. 301

⁵¹ Band 23, sid. 23

De amerikanska kapitalisterna bör låta oss vara i fred. Vi kommer att låta dem vara i fred. Vi är till och med beredda att betala dem med guld för maskiner, verktyg och liknande som vi behöver för kommunikationerna och produktionen. Ja, inte bara med guld, utan även med råvaror.⁵²

Lenin var övertygad om att de imperialistiska makterna ändå till slut skulle överfalla sovjetstaten, som därför måste upprätthålla en oavbruten beredskap och stärka sitt försvar. Men dess fredspolitik hade gett den en andningspaus, som var nödvändig för att lägga grundvalarna för det ekonomiska återuppbygget och socialismen. I sitt eget intresse måste sovjetstaten också söka utnyttja *motsättningarna mellan de imperialistiska makterna*, samtidigt som den utbyggde fredliga handelsförbindelser med dessa kapitalistiska länder. Efter den internationella handelskonferensen i Genua 1922, i vilken sovjetstaten deltog för att normalisera dessa handelsförbindelser, fastställde Lenin några principer för sovjetstatens utrikespolitik. Han talade om ”de båda egendomssystemens likaberättigande” (det kapitalistiska eller privategendomens system å ena sidan, det socialistiska systemet, som då endast fanns i sovjetstaten, å den andra), som indirekt betydde ”sammanbrott, bankrutt för det första egendomssystemet och oundvikligheten av en överenskommelse med det andra som likaberättigad partner”, så länge som inte hela världen övergått ”till den högre formen av egendom”.⁵³

Sovjetstatens utrikespolitik skulle således gå ut på *fredliga överenskommelser* i en värld som ännu inte var socialistisk, i vilken de båda egendomssystemen levde *sida vid sida* men i vilken man måste bereda sig på krig och överfall på sovjetstaten.

Även i sitt sista arbete, ”Hellre mindre, men bättre”, talade Lenin om krigens oundviklighet och om militära sammanstötningar ”mellan den kontrarevolutionära imperialistiska Västern och den revolutionära och nationalistiska Östern”.⁵⁴

* * *

Lenins storhet ligger inte däri att han var någon enastående ekonom, sociolog eller filosof. Han var ett *politiskt geni*, med en unik förmåga att förbinda ekonomin, sociologin och filosofin med samhällig praxis, att i varje given situation och i varje konkret problem finna handlingslinjen och kärnfrågan. Han gjorde dock aldrig anspråk på att en gång för alla ha fastställt marxismens sanningar (det var under Stalins tid och efteråt som ”leninismen” kanoniserades som en okränkbar lära, ur vilken man genom isolerade citat skulle kunna få absoluta hållpunkter i de mest skilda situationer och frågeställningar). Vad han själv sade om Marx och Engels, nämligen att deras teori inte var ”avslutad och oantastlig”, utan att de bara ”lagt grundvalen för den vetenskap som socialisterna måste vidareutveckla i alla riktningar” gäller givetvis även om hans egen vidareutveckling och konkretisering av marxismen under imperialismens epok. Marxismen förblir en *metod* även efter Lenin, och som teori tillföres den nya erfarenheter både från klasskampen och från vetenskapen.

Det finns inte i hans skrifter något som antyder att han skulle betrakta sig själv som den vetenskapliga socialismens slutgiltige uttolkare, som marxistisk auktoritet på alla områden och i alla frågeställningar. Hans största verk – oktoberrevolutionen – krävde ständiga omprövningar och var resultatet av ett samspel mellan komplicerade subjektiva och objektiva faktorer. Den socialistiska revolutionen var hans livs huvudproblem. Alla hans tankar och resonemang utgick från revolutionen och ledde tillbaka till revolutionen – just som ett problem för vilket det inte fanns eller finns några färdiga lösningar. Lenin var den störste taktikern och strategen i den revolutionära arbetarrörelsens historia.

⁵² Band 30, sid. 357

⁵³ Band 33, sid. 342

⁵⁴ Band 33, sid. 488

Lästips – mer om Lenins tänkande

Zennström tar upp vissa viktiga aspekter av Lenins tänkande, men det finns mycket mer att ta i beaktande om man vill ha en mer komplett och mångsidig bild av Lenins politiska idéer, i synnerhet gäller dt sådant som fortfarande kan vara av stor betydelse för dagens vänster. De flesta av de följande texterna är dessutom nyare än Zennströms text.

Böcker:

Paul Le Blanc: [Lenin och det revolutionära partiet](#) och [Ofullbordad leninism](#)

Moshe Lewin: [Lenins sista strid](#) (behandlar åren 1921-24)

Marcel Liebman: [Lenins leninism](#)

Artiklar:

Hal Draper: [Mytbildningen kring Lenins "partiuppfattning" eller vad de gjorde med "Vad bör göras?"](#)

Eric Hobsbawm: [Lenin och "arbetararistokratin"](#)

Marcel Liebman: [Demokratisk centralism – den demokratiska aspekten](#)

Lars T Lih: [Lenin, bolsjevikpartiet – ödet för en formulering: Från "Demokratisk centralism" till "Demokratisk centralism" och Kautsky och Lenin](#)